

ARKPRIJS VAN
HET VRIJE WOORD

2001

LUDO ABICHT

WELKOMSTWOORD
RAYMOND DETREZ

Dames en heren,

Over enkele ogenblikken wordt voor de eenenvijftigste keer de Arkprijs van het Vrije Woord uitgereikt.

Eenenvijftig is een raar getal. Omdat het net na vijftig komt – een rond cijfer dat aanzet tot terugblikken en vieren. Het afgelopen jaar hebben we het vijftigjarig bestaan van de Ark luister bijgezet met de uitgave van een boek, *Een onberaamd verbond*, waarin de geschiedenis van de Arkprijs verteld wordt. Een bewogen geschiedenis, met perioden van versagen en van nieuw elan, met af en toe conflicten (hoe kan het anders?), de geschiedenis van een prijs die, zo bleek tot onze grote verrassing en nog grotere voldoening, hoe dan ook een eigen bijzondere plaats heeft in de geschiedenis van het Vlaamse culturele leven van de jongste vijftig jaar.

Zo'n vijftigjarig jubileum brengt je historisch bewustzijn bij. Indien er over vijftig jaar nog belangstelling zou bestaan voor 'honderd jaar Arkprijs van het Vrije Woord', dan zullen de leden van het Arkcomité, die vandaag waarschijnlijk nog niet eens geboren zijn, misschien de uitgave van een tweede jubileumboek over de Arkprijs in overweging nemen. De eenenvijftigste Arkprijs, die vandaag in het licht van het jubileum van het afgelopen jaar zo'n beetje achterop lijkt te komen, zal door onze nazaten dan wellicht beschouwd worden als een soort van nieuw begin. Over de eerste vijftig jaar vinden ze nog alle informatie in het enig overgeleverde, brokkelige en vergeelde exemplaar van *Een onberaamd verbond*, dat nog in het – dan al lang uit zijn voegen gebarsten – AMVC bewaard wordt. Vanaf de eenenvijftigste laureaat moeten ze echter zelf aan de slag. Er bestaat een redelijke kans dat ze ook de brochure, waarin de laureaat van dit jaar gehuldigd wordt, voorzichtig en eerbiedig ter hand zullen nemen. Vanuit het jaar 2001 groeten wij hen van harte en wensen hun succes met hun onderneming.

En alsof het Arkcomité het de samenstellers van *Een onberaamd verbond*, deel 2 (Antwerpen 2050) bij hun zoeken naar relevante feiten makkelijk wilde maken, heeft het zichzelf dit jaar stevig uitgebreid met een aantal nieuwe en veelal jongere leden. U vindt hun namen achterin de brochure. Niet dat wij opzettelijk gezocht hebben naar jōngere leden,

maar de gemiddelde leeftijd van de leden van comité was nu eenmaal dusdanig, dat er nog maar moeilijk veel oudere nieuwe leden konden gevonden worden. De bedoeling was vooral mensen aan te trekken die in zo divers mogelijke sectoren van het maatschappelijke leven actief zijn, die min of meer representatief zijn en die de verdiensten van diverse strijders voor het vrije woord deskundig kunnen afmeten en vergelijken.

Over vijftig jaar zal, onder meer, nagedacht worden over of de keuze van de laureaat van dit jaar al het resultaat van deze vernieuwingsoperatie mag genoemd worden. Het zal niet makkelijk zijn om daar achter te komen, want er bestaan geen notulen van de vergaderingen van het Arkcomité. Dit aspect van het heden zal dus over vijftig jaar in de spreekwoordelijke nevelen van het verleden gehuld zijn. Maar laat ik een hint geven: de naam van de laureaat figureerde al enkele jaren op de lijst van de genomineerden. Hier is dus duidelijk sprake van een zekere continuïteit.

Het is natuurlijk nog maar de vraag of over vijftig jaar überhaupt nog iemand in de Arkprijs geïnteresseerd is, meer nog, of de Arkprijs dan nog wel bestaat. Misschien hanteert over vijftig jaar niemand nog het vrije woord, of juist iedereen – en heeft tegen die tijd het radeloze Arkcomité zichzelf noodgedwongen opgeheven. Misschien dat niemand zich de Arkprijs nog herinnert. Erger nog, misschien blijft er over vijftig jaar niets meer over wat nog aan de Arkprijs zou kunnen herinneren. Alles immers, zelfs de Arkprijs van het Vrije Woord, is vergankelijk.

Maar aan ons zal het niet gelegen hebben. Elk jaar opnieuw laten wij de namen van de laureaten met stalen stiften graveren in het onverwoestbare brons van de Ark. Die namen staan daar, onuitwisbaar, bestand tegen de scherpste tand des tijds. Alleen 1083 graden Celsius, in combinatie met zeer kwaad opzet, zouden in staat zijn de namen der laureaten definitief aan de vergetelheid prijs te geven.

En vanaf vandaag deelt een eenenvijftigste laureaat in wat het Arkcomité bedoeld heeft als een eeuwigdurend erbewijs: Ludo Abicht.

REDE(N) TOT HOOP
GIE VAN DEN BERGHE

Ludo Abicht lof toezwaaien, velen willen dat. Het is dan ook een eer én een verantwoordelijkheid dat hier te doen.

In 1936 geboren, werd Ludo groot in de oorlog. En oorlogskinderen hebben, zoals hij zo mooi beschreef, grote ogen. Toch is dat te bescheiden. *Alle* kinderen hebben grote ogen. In de wereld geworpen staren ze hem niet begrijpend, verwonderd, leer- en weetgierig aan. Socialisatie, opvoeding, volwassenwording en gewenning brengen daar geleidelijk verandering in. Wegen worden ingeslagen en daardoor lijken andere dood te lopen; ook op ideologisch vlak, het terrein van overtuiging en geloof. Om in alle gemoedsrust de eigen weg te volgen, sluit men vrijwel automatisch de ogen voor alternatieve routes. Een maatschappelijke integratie die doorgaans gepaard gaat met normalisering. Veel wordt in schijn normaal. Beetje bij beetje dooft de verwondering, het openstaan voor het wonderlijke, uit. Deuren gaan dicht, het ongekende en vreemde worden buitengesloten. Er groeit eelt op de ziel. Het 'ik' krijgt een bolster, verschuilt zich in een harnas. Veel, al te veel, wordt vanzelfsprekend. Onrecht, ongelijkheid, domheid, oorlog, leed – alles went. Maar Ludo's ogen, die bleven wijdopen: verbaasd, leergierig, genietend, geschokt, verontwaardigd, schreiend.

Daar blijft het niet bij, de man engageert zich. Voluit, zichzelf niet sparend. Hij stelt zich bloot aan de kant van onderdrukten en gediscrimineerden, neemt risico's. Handen uit de mouwen voor emancipatie. Onderhandelingstafels liggen hem beter dan barricades. Als hij die beklimt, dan met de bedoeling te onderhandelen, te verzoenen. Zoenen, vrede stichten, met alle geweld – waar de rede toe in staat is. Daar is hij radicaal, genadeloos in. Ook voor zichzelf. Soms doet hij meer water in zijn wijn dan medestanders lief is.

Ludo is een diplomatisch revolutionair, een man van de dialoog. *Dialoog*, dat is ook de titel van zijn eerste dichtbundel, van toen hij pas zesentwintig was. Hij denkt dialogisch, probeert de dingen van alle kanten te bekijken. Een veelzijdig mens. Iemand die zich inleeft in verschillende, zelfs vijandige standpunten. Zo veel mogelijk facetten doorgronden om de Ander te verklaren – 'licht werpen op'. Het vreemde komt dichterbij, de Ander wordt 'ontvreemd'. Vooroordelen en stereotypen krijgen het moeilijk.

Ludo is een geëmancipeerd mens. Ook hij maakte een evolutie door, werd wijs door vallen en opstaan. Al doende leerde de denker machtsstrevers en abstracte utopieën te wantrouwen. Hij zwoer de voorhoede-idee af, werd voorzichtiger en bescheidener. Niet voorgaan, maar de weg wijzen. Helpen groeien en ontwikkelen, om dan op de achtergrond te verdwijnen. Niet zomaar tot revolutie aanzetten; nadenken over realiseerbaarheid en gevolgen. Geen sociale experimenten in het luchtledige. Uitgaan van de bestaande werkelijkheid. Rekening houden met de concrete mens en zijn behoeften. Mensen leren met vrijheid omgaan, vooraleer hen ertoe te verplichten. Geen beweging zonder lange-termijnstrategie. Een bedachtzame omwenteling, zonder overhaasting, met voorzichtige beslistheid. Niet breken met het verleden, maar het waardevolle behouden. Een conservatieve revolutie. Om met enig succes een toren van Babel te bouwen, heb je stevige fundamenten nodig. Dus eerst de put van Babel graven. Zonder basis geen constructie. Luisteren naar mensen en hun alledaagse noden.

Van begeesterd jezuïet-in-de-maak evolueerde Ludo tot socialist, marxist en communist. Niet je ziel redden, maar de wereld. Toen ook dat geen sinecure bleek, herzag hij zijn eschatologisch extremisme. In navolging van een van zijn leermeesters, Ernst Bloch, filosoof van de hoop, ‘bekeerde’ hij zich tot het concreet utopisme. Geen vlucht voorwaarts, geen onbereikbare doelen nastreven, zoals de definitieve afschaffing van het Menselijk Kwaad, maar verwezenlijkbare doelen stellen. De droom kan alleen asymptotisch benaderd worden. Dromen is bezig blijven – met realisatie.

Ludo is een afvallige. Vele waters heeft hij doorzwommen, alle intens beleefd en achter zich gelaten. Zonder rancune. Integendeel, hij kijkt om in dankbaarheid, puurde uit elke ideologie het bruikbare en integreerde het in zijn mens- en wereldbeeld. Ideologisch is hij een eclecticus. In zijn woorden: ‘Elke korrel wijsheid die we in de wereld kunnen vinden, moeten we zorgvuldig bewaren.’ Een veellijnig man, met een gezonde angst voor rechtlijnige fanatici.

Ludo’s levenslijn – bij iemand als hem kun je moeilijk van een loopbaan spreken – is een illustratie van zijn op verzoening gerichte ideologie. Hij verenigt veel ogenschijnlijk onverenigbaars in zich, zoals jezuïtisme en communisme, internationalisme en nationalisme. Etiketten kleven niet op Ludo Abicht. Niet in een hokje te stoppen. Voor wie een bepaalde weg koos, in een omheinde wereld leeft, is dat allemaal veel te ingewikkeld. Hoe kun je nu én de Israëli’s én de Palestijnen begrijpen? Dat moet ver-

dacht zijn. Geef toe, het *is* ongezien: een zilveren Vlaamse Leeuw op een vrijdenkersark!

De man is een belevenis. Tijd voor een anekdote. Op een etentje bij hem thuis vroeg ik me terloops af waar Heinrich Heines beroemde uitspraak ‘Das war ein Vorspiel nur, dort wo man Bücher verbrennt, verbrennt man auch am Ende Menschen’ eigenlijk op sloeg. Die uitspraak wordt vaak aangehaald als een soort voorspelling van de boekverbranding door de nazi’s, maar Heine was in 1933 al zevenenzeventig jaar dood.

Ludo was niet te houden, dook meteen in Heines verzameld werk; zijn vrouw Ina schoot het internet op. Verbaasd bleef ik achter, probeerde duidelijk te maken dat het niet *zo* dringend was. Ludo snelde me af en toe voorbij, voortgedreven door een volgende inval. In het voorbijgaan klopte hij me bemoedigend op de schouder. Zo van: het komt in orde, rustig maar. Het was een erezaak, ik zou geholpen worden, daar viel niet aan te tornen. Bleek dat het citaat van Heine uit *Almansor* komt, een toneelstuk dat hij in 1823 schreef over de vervolging van de Moren in het Spanje van de zestiende eeuw. De zin slaat op de verbranding van de Koran door de inquisitie.

Ludo is een intellectueel in de ware zin van het woord. Onafhankelijk, onpartijdig, genuanceerd, consequent, moedig. Een hardnekkig voorstander van weloverwogen vrijheid, kritische vrijmoedigheid, anti-hiërarchische wijsheid en relativeringszin.

Op de koop toe is hij beminnelijk. Een toonbeeld van rustige afstandelijkheid, goedmoedigheid en wijsheid. Geduldig, ook al heeft hij daar door drukke bezigheden in feite de tijd niet voor. Solidariteit en vriendschap zijn bij hem volle begrippen. Niet alleen zijn ogen, ook zijn hart is groot gebleven.

Een wereldburger, thuis in de wereld. Met groot respect voor de Ander, ook de tegenstander. Je mag het grondig oneens zijn met Ludo. En dat is zeer uitzonderlijk. Hij staat sterk genoeg in zijn schoenen om zekerheden, ook de zijne, in vraag te stellen. Hij luistert naar rede.

Een duizendpoot, hij is bij alles en nog wat betrokken. Op een of andere manier doet Ludo meer met zijn tijd dan de meesten onder ons. Hij lijkt wel over twee levens te beschikken. Ik hoop het – uit alle macht.

DANKWOORD
LUDO ABICHT

Tijdens de winter van 1965 voerde een kabaretgezelschap in Tübingen een nogal contestataire versie van Schillers vrijheids tragedie *Don Carlos* op. Eén van de hoogtepunten in het klassieke stuk is het gesprek tussen de autoritaire koning van Spanje en de verlichte markies van Posa. Wanneer de koning zijn raadsheer vraagt, hoe hij met die opstandige Nederlanders moet omgaan, roept Posa uit: ‘Sire, geben Sie Gedankenfreiheit!’ In de kabaretversie antwoordt Posa echter bloednuchter: ‘Sire, geben Sie Gedanken!’

Jaren later werd ik aan die repliek herinnerd door een sketch van Mr. Bean, die een telefoontoestel voor doven uitgevonden had: hij verving gewoon de rinkelende bel door een knipperlicht. Toen de telefoon overging en het lampje knipperde, snelde de opgetogen patiënt naar het toestel en nam vol verwachting de hoorn op.

Ik denk dat dit heel treffend het probleem illustreert van mensen die voldoende overtuigd zijn van het belang van het vrije woord om er een prijs voor uit te vaardigen, van hen die deze prijs ontvangen en van alle andere weldenkende en wakkere burgers die de verdediging van dat vrije woord noodzakelijk vinden voor het behoud en de ontwikkeling van de democratie. We weten, wat voor inspanningen het al die generaties voor ons gekost heeft, het recht op vrijheid van denken en vrije meningsuiting te veroveren en we zijn uiteraard vastbesloten dit recht onder geen beding te laten aantasten. De vraag is nu, hoe we deze verworvenheid die ons als een geboorterecht werd geschonken, niet alleen gaan beschermen, maar vooral, hoe we deze vrijheid gaan gebruiken.

Want laat ons even historisch eerlijk zijn: door het toeval van onze geboorte leven we hier en nu in een samenleving, waarin het uitoefenen van die vrije meningsuiting ons weliswaar last kan bezorgen, we kunnen er soms onze job door kwijtspelen, op een of andere zwarte lijst terechtkomen, er soms ook vrienden en bondgenoten door verliezen, maar dat is toch verheugend weinig in vergelijking met de risico's van lijf, vrijheid en leven die nog niet zolang geleden in deze stad drukkers van ketterse geschriften liepen of, nog tijdens mijn jeugd, mensen die vrijuit hun mening zegden en verspreidden over de onmenselijke ideeën en misdaden van een fascistische bezetter. Het zou geweldig zijn, indien dergelijke vervolgingen van vrijmoedige sprekers alleen maar tot het verleden zou-

den behoren, uit een voorbije tijd waarin alleen de machthebbers en hun gewillige handllangers het ‘voor het zeggen hadden’. We weten dat dit helaas niet het geval is. Het jaarlijkse verslag van onder meer *Amnesty International*, dat slechts een fractie van de vervolgingen van vrije denkers en sprekers bevat, wordt er voorlopig niet dunner op en de repressieve maatregelen tegen hen moeten in geen geval onderdoen voor de misdaden van de Inquisitie of de ondemocratische regimes van het verleden. Deze vergelijking met het nog recente verleden hier en de mensonwaardige toestanden elders moeten ons niet alleen dankbaar stemmen, ook in een periode waarin het raadplegen van dit geheugen een beetje uit de mode is geraakt, maar ook onze solidariteit stimuleren en, niet minder belangrijk, ons tot een gepaste bescheidenheid over onze eigen inbreng aansporen. Terwijl we hier samenzijn kan elk van ons minstens een dozijn actuele situaties noemen, waarin niet alleen het voorstel van een dergelijke prijs ondenkbaar zou zijn, maar waarin vele mensen zelfs moeite zouden hebben te begrijpen, wat zoiets als ‘het vrije woord’ wel zou kunnen betekenen.

Indien we het ernstig menen met het uitreiken, aanvaarden en vieren van een dergelijke prijs, volgt daar als eerste punt vanzelfsprekend uit, dat er van vrije meningsuiting in de volle zin van het woord geen sprake kan zijn, zolang één mens niet van dit recht gebruik kan maken. Ik vrees dus, dat we onszelf vanavond opnieuw werk hebben bezorgd voor zowat de rest van ons leven, indien we de toestand van de wereld enigszins realistisch inschatten. Want het zal er niet alleen op aankomen, het vrije woord te koesteren, maar er op de eerste plaats voor te zorgen dat zoveel mogelijk mensen met zo weinig mogelijk risico’s vrij kunnen spreken. ‘Gelukkig het land dat geen helden nodig heeft,’ schreef Bertolt Brecht. Kent iemand een betere definitie van democratie? In het verleden hebben onze voorouders met schade en schande geleerd, wetten en praktische bezwaren in de weg te plaatsen van de naakte uitbuiting en de willekeur van een vrijheid die niets anders was dan een wapen in de handen van steeds nieuwe dominante klassen. Ze hebben zich daarom van deze vrijheid van uitbuiting moeten bevrijden. In hun politiek correcte ijver zijn ze vaak te ver gegaan en hebben ze van de bescherming van de gewone man en vrouw een betutteling gemaakt, ook dat moeten we durven toe te geven. Het gevolg was, dat de verdediger van het vrije woord, op zoek naar de beste samenlevingsvorm om die vrijheid te garanderen, zich tot zijn of haar ongenoegen tegen twee kanten moest weren: vanzelfsprekend tegen de boze heersende klassen, maar ook af en toe tegen

de goede, iets te overijverige wetgevers en censoren in het democratische kamp. Soms leek het er wel op dat zowel de uitbuiters als de leiders van de democratische bewegingen de mogelijkheid van de mensen, voor zichzelf te spreken en zich op die manier effectief te ontvoogden, zwaar onderschatten. De vrije spreker, die deze dubbele bevoogding moet aanklagen, geraakt daardoor geïsoleerd en kwetsbaar. Neem de Amerikaans-Italiaanse linkse auteur Paul Piccone, die in de jaren zeventig in Rome vol overtuiging mee opstapte in de 1 mei-optocht. Toen de oproerpolitie begon te chargeren, verdwenen de communisten, de sociaal-democraten, de anarchisten en de aanhangers van 'Il Manifesto' volgens afspraak elk in hun eigen zijstraat. Piccone, die tot geen enkele van deze groepen behoorde, stond plotseling alleen op het kruispunt en werd door de gefrustreerde agenten vakkundig afgerost. Dichter bij huis schreef Gie van den Berghe zowat de beste wetenschappelijke weerligging van de dwaze en weerzinwekkende theorieën van de holocaustontkenners. Daardoor is hij terecht in die duistere kringen een *bête noire* – of moeten we zeggen *rouge*? – geworden. In hetzelfde boek toonde hij echter ook aan, dat die holocaust misbruikt wordt als argument in de strijd tegen de Palestijnse emancipatie en verzette hij zich bovendien tegen een wettelijk verbod op het uiten van revisionistische, lees negationistische standpunten, waarmee hij meteen in andere kringen verdacht werd. Ik zou hem niet aanraden, onbeschermd en zonder lidkaart aan één of andere betoging deel te nemen. Indien we ooit een wereld willen bouwen, waarin de Piccones en Van den Berghe zich vrij kunnen uiten zonder afgeranseld of gecoöpteerd te worden – ik weet niet wat het ergste is –, zullen we moeten leren ongebonden met elkaar te communiceren. En communicatie kan slechts slagen, wanneer we het eens zijn over de termen die we gebruiken. Zolang er goede en slechte vluchtelingen en slachtoffers zijn, goede en slechte dictatoren en goede en slechte strafkampen, zolang Amerikaanse presidenten boutades verkondigen over despoten in de stijl van 'sure he's a bastard, but he is our bastard!', zolang Turkse premiers de Armeense genocide en de onderdrukking van de Koerden als non-events uit de onderhandelingen met het democratische West-Europa mogen weren, en zolang een gesprek over Tibet of de executies in China in progressieve kringen niet helemaal koosjer is, hebben we niet eens het laagste niveau van communicatie bereikt. Misschien moeten we eerst akkoord gaan over de definities, voor we gebruik maken van ons recht op vrije meningsuiting. Maar er is meer aan de hand: moeten we niet, om nog eens Brecht te citeren, zeggen 'erst kommt das Fressen, dann kommt das

freie Wort'? Bestaat, met andere woorden, de eerste taak van de verdedigers van de vrijheid van spreken er niet in, ervoor te zorgen dat iedereen een min of meer behoorlijk materieel bestaan heeft? Of we dit niet zo abstract utopische doel nu zullen bereiken via een doorgedreven sociaal gecorrigeerde markteconomie, een van bovenaf gedirigeerde plan-economie, een organisch anarchisme of een totaal nieuw concept moet het onderwerp van vrije communicatie tussen aanhangers van al deze theorieën zijn. Niet in de hoop een of ander compromis te bereiken – noem het de Derde of de Vierde weg – wél omdat het verleden ons geleerd heeft, dat vooralsnog geen van de voorgestelde heilsoplossingen geslaagd is en we daarom best aandachtig aan een synthese sleutelen die bij nader toezien voorlopig niemand op zak heeft. Daarom is het uiterst belangrijk, dat we de argumenten van onze tegenstanders ernstig nemen, want alleen zo kunnen we ze ofwel verwerpen of een noodzakelijke correctie aan onze eigen opvattingen aanbrenge. De Franse filosoof Henri de Lubac was berucht geworden, omdat hij in een debat zijn wederwoord altijd begon met een uiterst correcte, heldere samenvatting van de argumenten van zijn opponent. Nadat deze volmondig en meestal enthousiast had toegegeven, dat de Lubac hem volkomen begrepen had, toonde deze aan, waarom de zonet samengevatte theorie in feite onhoudbaar was. Of hij gaf zelf toe, dat hij, de Lubac, zich op bepaalde punten vergist had en zijn tegenstander gelijk moest geven. Zelf ben ik er nog steeds van overtuigd dat er, zolang het kapitalisme leeft en heerst, geen betere methode is om dit systeem te begrijpen dan het marxisme. Dit wil hoege-naamd niet zeggen dat ik me daardoor ook verplicht voel, alle halfslachtige of faliekant afgelopen historische pogingen om een samenleving volgens deze marxistische principes op te bouwen – en gewoonlijk op te dringen – met allerlei onverdedigbare sofismen te gaan goedpraten, in-tegendeel. De discussie is dus open, maar wie bang is vuile handen te krijgen door die van een oprechte tegenstander te schudden, veroordeelt zichzelf tot een intellectuele en morele steriliteit die per definitie weinig vruchtbaar kan zijn. Ik ben geen grote bewonderaar van ex-premier Ehud Barak van Israël, maar ik was getroffen door zijn onverwachte bekentenis dat hij, indien hij toevallig als Palestijn in de bezette gebieden geboren was, hoogstwaarschijnlijk lid zou geworden zijn van Al-Fatah. Daarmee is het conflict in het Midden-Oosten wel niet opgelost, maar een dergelijke uitspraak opent perspectieven. Het toont aan, dat ook ons vrije denken voor een groot gedeelte bepaald wordt door onze afkomst en omgeving en hoe moeilijk het is, van de verdediging van de eigen belan-

gen al was het maar virtueel afstand te doen om heel even de dingen vanuit een ander, vreemd oogpunt te bekijken. Dat is uiteindelijk de bedoeling van wat ik interculturaliteit noem: natuurlijk hebben alle spelers op het sociale veld iets te verdedigen en te verliezen, maar het is pas wanneer je begint te beseffen, hoe die anderen eenzelfde situatie zien en analyseren, dat de uitwisseling verrijkend wordt. Zo moet het bijvoorbeeld mogelijk zijn, bij alle begrip voor de historische, sociale, culturele en religieuze oorzaken die verklaren, waarom bepaalde gesprekspartners onze visie over de gelijkwaardigheid van man en vrouw gewoon niet kunnen begrijpen en daarom afkeuren, deze geëmancipeerde visie met kracht te blijven verdedigen. Wie dit beschouwt als een voorbeeld van laatkolonialistische arrogantie, zoiets als 'eigen visie eerst', vergist zich volgens mij grondig. Niet alle opinies en visies zijn gelijkwaardig omdat iedereen nu eenmaal opinies heeft. Net als die ander de vrijheid moet hebben, zijn visie uit te leggen en te verdedigen, hebben wij het recht en zelfs de plicht onze visie op dat specifieke punt als superieur te verdedigen. Om toch nog maar eens Mao-tse-Tung te parafraseren: 'de uitoefening van het vrije woord is geen theekransje', waar iedereen babbelt en niemand verondersteld wordt iets substantieels te zeggen.

Dit brengt me tot de kern van mijn betoog, namelijk een pleidooi voor een 'Arkprijs van het juiste woord.' In zijn laatste seminaries onderzocht Michel Foucault de kunst van het vrijmoedige spreken, de *parrèsia* (le franc-parler) die hij in de tragedies van Euripides en latere auteurs ontdekt had. Een eerste definitie van de *parrèsiasitès*, de vrijmoedige spreker, is die van iemand die overal en altijd zijn mening zegt, ongehinderd hoe dwaas of zelfs schadelijk voor de samenleving zijn woorden ook mogen zijn. Een vrijmoedig spreker zegt wat hij denkt en daarmee uit. Later ging hij deze definitie nuanceren: een *parrèsiasitès* spreekt nooit vanuit het gezag, maar altijd vanuit een sociaal of politiek ondergeschikte positie. De *parrèsia* is een spreken dat zich tot de machtigen richt en hen zonodig, en dat is bijna altijd het geval, onprettige dingen vertelt. Daarom is dit vrije spreken riskant en nooit zonder gevaar, maar een echte vrijmoedige spreker moet bereid zijn, zijn goederen, zijn gezondheid, zijn vrijheid en zelfs zijn leven te riskeren om de waarheid te blijven verkondigen. In zover kan hij vergeleken worden met de bijbelse profeten die ook niet bepaald geliefd waren bij de koningen van Israël en Juda, aan wie ze luidop en welsprekend het verraad van het Verbond, hun asociaal gedrag én hun ethnocentrische politiek verweten. Het is dan ook geen wonder dat de joodse, christelijke en islamitische ketteren van alle eeuwen

daarna, tot onder meer een Noam Chomsky en een David Grossman, de bevrijdingstheologen en de huidige islamitische dissidenten, zich op deze profetische traditie beroepen hebben. Hierin komen de beste elementen uit de twee wortels van onze beschaving samen.

Foucault ging echter nog verder: een vrijmoedig spreker in het klassieke Griekenland moest niet alleen vrijuit zijn mening verkondigen, maar erover waken dat wat hij zei ook de waarheid was. Het was anders gezegd niet voldoende vrij te spreken. De spreker had ook de plicht de juiste dingen te zeggen, dat wil zeggen altijd kritisch te staan tegenover zijn eigen opinies. Door de voortdurende confrontatie met andere opinies en de steeds veranderende omstandigheden moest hij zijn eigen mening kunnen herzien en zonodig corrigeren. We weten allen uit eigen ervaring, hoe moeilijk dat is, in feite veel moeilijker dan vrijuit te spreken. Wie geeft graag toe dat hij zich schromelijk vergist heeft en, vooral, dat een bepaalde tegenstander het dan toch bij het rechte eind had, stel je voor. Toch denk ik, dat dit onze ware taak is. Dat betekent dat we, in plaats van ons overal politiek correct te uiten, we ononderbroken politiek, wat hier samenvalt met ethisch, corrigerend en vooral zelfcorrigerend moeten zijn. Wie ervan overtuigd is de rechte weg eens en voorgoed te hebben gevonden, zit al op het verkeerde pad, zei één van de grote chassidische wijzen uit de achttiende eeuw. Want de rechte weg kan alleen hij of zij vinden die erkent dat er meerdere wegen zijn en dat geen enkele daarvan het monopolie van de waarheid bezit. In de hoop dat we elkaar in de jaren die volgen af en toe op één van die vele wegen ontmoeten, even bijpraten om dan lichtjes hoofdschuddend maar niet zonder respect onze eigen weg te vervolgen, dank ik u, de jury en de sprekers voor deze avond die, voorzichtig uitgedrukt, n'était guère évident.

A BOOK FOR THE ROAD,
BY A MAN FOR ALL SEASONS
JEAN-PIERRE RONDAS

De 51ste Arkprijs van het Vrije Woord is met meerderheid van stemmen toegekend aan Ludo Abicht. Met hem bekroont de jury een veeltalig kosmopoliet die in zijn hele carrière als filosoof en publicist ernaar heeft gestreefd de standpunten van de tegenstrever in te nemen en te vertolken. Hij is een gezaghebbende stem in de publieke discussies over de problemen waarmee de wereld vandaag worstelt: de erfenissen van het christendom, het communisme en het nationalisme. Over al die onderwerpen heeft hij vanuit zijn persoonlijke betrokkenheid, indringende inleidingen geschreven.

Bij het grote publiek is hij vooral bekend met zijn boeken over de joodse gemeenschap in Antwerpen, België en Israël. Dat heeft hem niet belet om tegelijkertijd voor de Palestijnse zaak te pleiten. Als humanist en marxist heeft hij begrip opgebracht voor de problemen van identiteit en natie, en heeft hij zich geëngageerd in de ecologische beweging. Zijn weigering zich achter één enkele visie te scharen is hem niet overal in dank afgenomen. Met zijn meest recente werk, het uitgebreide essay *Intelligente Emotie* heeft hij een magistrale summa van deze tegendraadse posities geschreven.

Ludo Abicht, in 1936 geboren in Oostende, groeide op in Antwerpen en liep school in het Sint-Xaveriuscollege te Borgerhout. Na de humaniora trad hij in bij de jezuïetenorde. De opleiding behelsde, naast het noviciaat te Drogen, eveneens een studie klassieke filologie, en twee jaar fenomenologie te Nijmegen. Na zes jaar verliet hij de orde voor een studie Germaanse filologie aan de Rijksuniversiteit te Gent, waar hij voornamelijk Duitse literatuur studeerde bij Herman Uyttersprot. Deze charismatische hoogleraar leidde hem naar de universiteit van Tübingen waar toen Ernst Bloch en Walter Jens doceerden. Ernst Blochs *Das Prinzip Hoffnung* is een blijvende inspiratiebron gebleken in zijn denken over realistische utopieën.

De als 'roman' vermomde autobiografische tekst *Oorlogskinderen hebben grote ogen* (1987) bevat zeven 'verhalen' over evenzoveel etappes in zijn jeugd in Vlaanderen. Het is als germanist en 'allemanist' dat Abicht tenslotte vanaf 1965 kon doceren aan verschillende Amerikaanse universiteiten. *De Put van Babel* (1989) is de geromanceerde geschiedenis

van de 'Strawberry Statement'-gebeurtenissen aan de Antioch University te Yellow Springs, Ohio, waar hij met onderbrekingen van 1968 tot 1980 Duitse literatuur, Europese cultuur en filosofie doceerde. In Praag deed hij onderzoek naar de Duitstalige, Tsjechisch-Joodse auteur Paul Adler; het resultaat is zijn doctoraal proefschrift *Paul Adler, ein Dichter aus Prag* (1971). Tussendoor was hij, als lid van de Kommunistische Partij van België, gedurende twee jaar directeur van het Instituut voor Marxistische Vorming te Brussel (IMAVO). Vanaf 1980 werd hij gastprofessor aan de Universiteit van California te Berkeley, waar hij een studie schreef over nazi-poëzie, *The Sword, the Pen and the Swastika* (1981).

Familiale omstandigheden noopten hem ertoe vanaf 1984 definitief terug te keren naar Antwerpen, waar hij voornamelijk (tot het schooljaar 2000-2001) les gaf aan de UIA en aan het Provinciaal Hoger Instituut voor Toegepaste Communicatie.

Vanaf zijn terugkeer uit de Verenigde Staten is Abicht onvermoeibaar beginnen schrijven en publiceren. Twee jaar later zag zijn eerste boek over *De joden van Antwerpen* (1987) het licht; er zouden nog een twaalf-tal boeken volgen, naast talrijke artikelen in tijdschriften (vnl. *Streven*) en hoofdstukken in essaybundels (zoals in het boek van de Club van Antwerpen, *Teksten voor de 21ste eeuw*, 1988). De utopische bekommernis in *De put van Babel* krijgt in diezelfde periode een filosofischer neerslag in het essay *Brood, Rozen en Utopie* (1987 bij het tijdschrift *Kritiek*, 1994 in boekvorm).

Zijn geschriften over de joden van Antwerpen, België en Israël hebben eveneens hun oorsprong in de Amerikaanse ervaring: Antioch University is immers een 'joods' bestuurde universiteit. *Humor, vrijheid en wijsheid van de joden* (1992) werd gevolgd door een essay over *De joden van België* (1994). Abicht ging de reflectie over het Israëlich-Palestijnse conflict niet uit de weg, en probeerde zich op het standpunt van beide partijen te plaatsen in zijn publicaties *Mensen in Israël en Palestina: één maat en één gewicht* (1990) en *De tocht door de woestijn: het vredesproces in het Beloofde Land* (1996).

Ook in de recentere discussies omtrent nationaliteit, identiteit en multiculturaliteit in Vlaanderen en België heeft hij als 'progressist' verzoenende standpunten ingenomen in een boek over collaboratie en repressie, *De zure druiven van de oorlog: Amnestie of verzoening?* (1994), en in een geschrift voor de Volksunie, *De herinnering is een vorm van hoop: Vlaanderen in de postmoderniteit* (1997). Twee andere boeken, tenslotte, zijn de vrucht van zijn activiteit als begenadigd lesgever aan de UIA en

aan de Hogeschool Antwerpen: *Filosofie is voor iedereen: Inleiding op 2500 jaar denken* (1992) en *Goed leven is goed samenleven: Inleiding in de ethiek* (1993).

Dit oeuvre is voorlopig bekroond met een essay, *Intelligente emotie* (2001), dat de vrucht is van een leven van filosofisch veldwerk, en dat kan beschouwd worden als de onmiddellijke aanleiding tot het verlenen van de Arkpijs van het Vrije Woord.

DE ARKPRIJS,
EEN TRADITIE VAN VRIJHEID

1951	Christine D'Haen	Gedichten
1952	Hugo Claus	De Metsiers
1953	Maurice D'Haese	De Heilige Gramschap
1954	Frans Goddemaere	Nola
1955	Jos de Haes	Gedaanten
1956	Frans De Bruyn	Tekens in Steen
1957	Albert Bontridder	Dood Hout
1958	Ivo Michiels	Het Afscheid
1959	Libera Carlier	Action Station - Go!
1960	Ward Ruyslinck	De Madonna met de Buil
1961	Hugues C. Pernath	Het Masker Man
1962	Georges Hebbelinck	De Journalist
1963	Paul Snoek	Richelieu
1964	Daniël Robberecht	Zesmaal
1965	Willy Roggeman	Blues voor Glazen Blazers
1966	Astère M. Dhondt	God in Vlaanderen
1967	Jef Geeraerts	De Troglodieten
1968	C.C. Krijgelmans	Homunculi
1969	Patrick Conrad	Mercantile Marine Engineering
1970	Roger Van de Velde	Recht op Antwoord
1971	Eddy van Vliet	Columbus Tevergeefs
1972	Marcel Van Maele	Ik ruik Mensenvlees Zei de Reus
1973	Rob Goswin	Vanitas Vanitas
1974	Fernand Auwera	Zelfportret met Gesloten Ogen
1975	Internationale Nieuwe Scène	Mistero Buffo
1976	Leonard Nolens	Twee Vormen van Zwijgen
1977	Freddy de Vree	Steden en Sentimenten
1978	Roger M.J. de Neef	Gestorven Getal
1979	Frans Boenders	Denken in Tweespraak
1980	Lucienne Stassaert	Parfait Amour
1981	Robbe De Hert	Filmoeuvre
1982	Maurice De Wilde	De Nieuwe Orde
1983	Bert Van Hoorick	In Tegenstroom
1984	Leo Pleysier	Kop in Kas
1985	Daniel Buyle	BRT-journalistiek

1986	Tone Brulin	Toneelwerk
1987	De Morgen / Paul Goossens	Journalistiek
1988	Leo Apostel	Wijzgerig werk
1989	Stefaan Hertmans	Poëtisch werk
1990	André De Beul	Politieke Moed
1991	Frie Leysen	Tien jaar de Singel
1992	Paula d'Hondt	Migrantenbeleid
1993	Jan Blommaert & Jef Verschueren	Het Belgische Migrantendebat
1994	Gal	Grafisch werk
1995	Tom Lanoye	Maten en Gewichten
1996	Gie van den Berghe	Getuigen
1997	Wannes van de Velde	Muzikaal oeuvre
1998	Pjeroo Roobjee	Artistiek oeuvre
1999	Sophie De Schaepdrijver	De Grootte Oorlog
2000	Zak	Cartoons
2001	Ludo Abicht	Intelligente Emotie

STICHTING
ARKCOMITÉ VAN HET VRIJE WOORD VZW

STICHTER VAN HET NIEUW VLAAMS TIJDSCHRIFT

EN STICHTER VAN DE ARKPRIJS

Herman Teirlinck (1879-1967)

LEDEN-STICHTERS

Luk De Vos, Marc Galle, Henri-Floris Jespers, Herman Liebaers,
Hugo Raes, Marc Reynebeau, Karel Van Miert, Eddy van Vliet,
Julien Weverbergh, Willy Calewaert (†), Walter Debrock (†),
Maurits Naessens (†), Willy Vaerewijck (†)

EREVOORZITTERS

Herman Teirlinck (†), Walter Debrock (†), Michel Oukhow (†)

DAGELIJKS BESTUUR

Raymond Detrez, voorzitter
Lukas De Vos, ondervoorzitter
Adriaan Raemdonck, secretaris
Philippe Dinet, verslaggever
Leo De Haes
Tony Meesdom

LEDEN

Karel Anthierens, Joseph Asselbergh, Marcel Boon, Eddy Borms,
Jos Borré, Daniël Buyle, Herman De Prins, Bruno De Wever,
Jan De Zutter, Marc Galle, Clara Haesaert, Stefan Hertmans,
Marc Holthof, Jef Lambrecht, Geert Lernout, Herman Liebaers,
Tom Paulus, Hugo Raes, Eric Rinckhout, Jean-Pierre Rondas,
Pjeroo Roobjee, Mark Schaevers, Ronald Soetaert, Yves T'Sjoen,
Ingrid Van der Veken, Leen Van Dijck, Karel Van Miert,
Wim Van Rooy, Eddy Van Vliet, Liesbeth Walckiers,
Julien Weverbergh, Georges Wildemeersch

ZETEL EN SECRETARIAAT

Hoogstraat 70-72, 2000 Antwerpen
☎ 03-233 13 45 / FAX 03-231 38 12

© 2001 De respectievelijke auteurs
Zetwerk Intertext, Antwerpen
Verantwoordelijke uitgever Lukas De Vos, Hof ter Bollen 51, 2870 Lievele

Deze uitgave kwam tot stand met de steun van Bouwbedrijf Ilegems

